

Виділені детермінанти можуть слугувати об'єктивними орієнтирами актуалізації напрямів і заходів державної політики в системі стратегічного управління національною економікою.

Література

1. *Портер М.Э.* Конкуренция / Майкл Э. Портер; пер.с англ. — М. : Изд. Дом «Вильямс». — 2005. — 608 с.
2. The World Economic Forum [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. — Електронні дані. — Режим доступу: <https://www.weforum.org/> (дата звернення 01.10.2016). — Назва з екрана.
3. *Юськів Б.М.* Рейтингування регіонів України за конкурентоспроможністю людських ресурсів / Б.М. Юськів, О.С. Пляшко // Регіональна економіка. —2015. — №3(77). — С. 61–73.

УДК 336.02:336.22.477

Захарій ВАРНАЛІЙ*

ВПЛИВ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ-РЕГУЛЯТОРІВ НА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Вихід України на світовий ринок і включення її у глобалізаційні процеси, що супроводжуються загостренням суперництва з боку іноземних конкурентів та іншими ризиками, актуалізують проблему підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Конкурентоспроможність національної економіки — це здатність національних економічних суб'єктів витримувати конкуренцію на світових ринках завдяки створенню у країні таких умов господарювання, що забезпечують суб'єктам можливість підвищувати інноваційну активність й ефективність, а в результаті досягати високого рівня добробуту та національної безпеки країни [1, с. 71].

Особливого значення проблема підвищення конкурентоспроможності національної економіки набуває в умовах фінансової глобалізації. Фінансова глобалізація — це інтегрований об'єктивний глобальний процес, який обумовлений поглибленням фінан-

* **ВАРНАЛІЙ Захарій Степанович** — д.е.н., професор кафедри фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна, vzs1955@gmail.com

сових зв'язків країн, лібералізацією цін та інвестиційних потоків, створенням глобальних транснаціональних фінансових груп тощо. Фінансова глобалізація справляє подвійний вплив на розвиток світової фінансової системи, з одного боку, є стимулом подальшого розвитку та модернізації світової фінансової системи та національних фінансових систем, а з іншого, є викликом (загрозою) щодо їх стійкості та захищеності.

Підвищення конкурентоспроможності економіки України об'єктивно вимагає розвинених та ефективно діючих фінансових інститутів як організацій, основна діяльність яких пов'язана зі становленням, функціонуванням і розвитком фінансового ринку, акумуляцією фінансових ресурсів, регулюванням доступу до них, визначенням принципів їх використання, а також з формуванням (емісією) власних фінансових зобов'язань, з одного боку, та з придбанням чужих фінансових зобов'язань (тобто зі створенням фінансових вимог) — з іншого.

Виділяють три основні групи фінансових інститутів: фінансові посередники; міжнародні фінансові інститути; фінансові інститути-регулятори [2].

Фінансові інститути-регулятори — це органи державного управління, що забезпечують виконання функцій фінансового ринку та фінансового макрорегулювання національною економікою, сприяють (повинні сприяти) забезпеченню та підвищенню її конкурентоспроможності.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, є Міністерство фінансів України [4]. Водночас, важливим аспектом державного управління у сфері фінансів є взаємодія і погодження дій усіх ланок системи державних фінансів. Недоліки, які є у одній сфері неминуче негативно впливатимуть і на інші елементи системи, особливо це стосується роботи Міністерства фінансів України. На цей час можна відзначити такі проблеми його функціонування, які, втім, характеризують проблеми державної влади в Україні загалом. А саме: неефективна система взаємодії органів державної влади на центральному, регіональному та місцевому рівнях; недосконала система державної і муніципальної служби; недостатнє використання в діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування принципів відкритості і прозорості та механізму електронного врядування; високий ступінь корупції.

Особливим центральним органом державного управління, основною функцією його є забезпечення стабільності грошової

одиниці України є Національний банк України (НБУ) [6]. НБУ у своїй діяльності стикається з проблемами підвищення ефективності державного регулювання банківської системи та пошуку відповідей на виклики, що постають у зв'язку з: недосконалою системою фінансового оздоровлення комерційних банків; значною девальвацією національної грошової одиниці; неефективною політикою управління золотовалютними резервами та використання валютних інтервенцій; значним збільшенням обсягу грошової маси в обігу через ліквідацію понад 70 комерційних банків [3] і виплат з Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; неефективною політикою облікової ставки, що не призводить до ревальвації національної валюти; необхідністю переходу до системи постійного контролю ліквідності; переважним використанням адміністративних, а не економічних методів; низьким рівнем капіталізації комерційних банків; високою концентрацією капіталу у групі найбільших банків; високими обсягами операцій з пов'язаними особами; розкручуванням інфляційної спіралі, в т.ч. через недовіру до банків та інфляційні очікування населення.

Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну податкову політику та державну політику у сфері державної митної справи є Державна фіскальна служба України [4]. Аналіз системи оподаткування в Україні засвідчує, що вона є недосконалою, стримує потенціал підвищення ділової активності і значно знижує конкурентоспроможність національної економіки. Основними проблемами в цій сфері є такі: складна, надто зарегульована система адміністрування податків; надмірне та неефективне податкове навантаження; завищені планові показники податкових надходжень, стягнення штрафів і пені; фіскальна спрямованість податкової та митної політики; подвійний облік; високий ступінь тінізації економіки; недосконалий механізм митно-тарифного регулювання, що не дає можливості оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку та структури економіки в Україні.

Казначейство України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів. У казначейській системі також є ряд проблем, які, з одного боку, зумовлені недосконалостями державного управління в державі загалом, з іншого — вадами самої Казначейської служби. Зокрема: неефективне управління державними ресурсами, що зумовлює нераціональні запозичення для покриття касових розривів; втрати від невикористання тимчасово вільних державних фінансових ресурсів;

неоперативне проведення операцій з державними коштами, що ускладнює фінансові відносини між господарюючими суб'єктами державної та недержавної форм власності; недосконалість автоматизованої системи «Казна».

Рахункова палата України є постійно діючим органом контролю за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням. Що стосується національних органів фінансового контролю, то слід зазначити, що вони не функціонують як єдина система, відзначається неузгодженість роботи окремих її складових, брак належної координації і співпраці, зумовлений у т.ч. і відсутністю єдиної для всіх органів державної влади (в частині інформації, яка може бути відкритою для тих чи тих державних служб) інформаційної бази. Вищий орган фінансового контролю — Рахункова палата — у своїй діяльності також стикається з рядом проблем, головними з яких є: недостатній рівень незалежності та не повний спектр повноважень; недосконале нормативно-правове забезпечення, відсутність законодавчого закріплення основних термінів і понять, основ функціонування єдиної системи контролю, узгодження між різними нормативно-правовими актами у сфері контролю; невизначеність основ здійснення контролю за державними корпораціями та корпораціями з часткою державної участі; неналежно ефективний контроль виконання рекомендацій Рахункової палати і недостатні можливості притягнення до відповідальності керівників державних установ у разі їх невиконання.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України, здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг. На нинішньому етапі розвитку фондового ринку України, зважаючи на його недосконалість і неефективність, можна зробити висновок про наявність інституційних проблем, подолання яких перебуває в компетенції Нацкомфінпослуг та інших органів державної влади. А саме: недосконала законодавча база регулювання відносин суб'єктів господарювання, що взаємодіють на фондовій біржі, зокрема для захисту інтересів інвестора; нерозвиненість мережі фондових бірж, а також системи інститутів недержавних інвестиційних фондів, страхових компаній та інститутів спільного інвестування; несвоєчасне та неповне висвітлення інформації про діяльність емітентів; незадовільний рівень інформованості населення про діяльність фондового ринку, що призводить до незначної актив-

ності фізичних осіб на фондовій біржі; низький рівень специфікації прав власності, що зумовлює численні корпоративні конфлікти; слабкий захист прав акціонерів, зокрема міноритарних власників; низька здатність фондового ринку до залучення максимальної кількості коштів при первинному публічному розміщенню акцій і складна процедура для розміщення за кордоном; фінансовий тиск податкових органів на суб'єктів публічного господарювання.

Підсумовуючи, слід наголосити, що загальною проблемою усіх фінансових інститутів-регуляторів України є незадовільний ступінь взаємодії та координації з іншими органами державної влади, а також недостатня прозорість і відкритість інформації про їх діяльність. У нормативних актах, що регулюють функціонування державних органів, як правило, встановлюється порядок підзвітності та підпорядкування іншим органам влади, а також можливість взаємодії з ними, проте реальних механізмів ефективної комунікації і координації немає.

З метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки України в умовах фінансової глобалізації необхідно реалізувати комплекс заходів з активізації участі національних фінансових інститутів-регуляторів (як і всіх фінансових інститутів) у сприянні розвитку вітчизняного бізнесу (насамперед сектору МСП), підтримці наукових досліджень, впровадженні інновацій.

Для подолання проблем у діяльності фінансових інститутів-регуляторів і сферах їх впливу необхідно забезпечити:

- виключення дублювання повноважень різних органів державної влади та їх департаментів, відділів, підрозділів;
- досягнення балансу між наповненням державного бюджету і створенням сприятливих умов для розвитку бізнесу, унеможливлення зайвого втручання контролюючих органів у діяльність платників податків;
- посилення контролю з боку держави за своєчасним і повним надходженням фінансових ресурсів до відповідних бюджетів та їх ефективним використанням;
- проведення громадської експертизи проектів нормативних і регуляторних документів, залучення експертів від громадськості для збалансування позицій контролюючого органу та бізнесу і для отримання зворотного зв'язку щодо діяльності органів державної влади;
- підвищення громадського контролю з метою запобігання неправомірним діям або рішенням, проявам неповаги до платників податків з боку представників державних служб;

- підвищення рівня автоматизації, поширення електронних форм спілкування та документування;
- посилення консультативно-інформаційних підрозділів для надання якісніших консультацій на місцях;
- унеможливлення випадків довільного тлумачення норм законодавства;
- створення рівних умов для всіх суб'єктів господарювання та унеможливлення надання штучних привілеїв окремим підприємцям чи підприємствам;
- удосконалення системи управління ризиками та попередження порушень у сфері, підконтрольній органу державної влади;
- належне виконання фіскальної функції державними податковими органами шляхом зосередження зусиль на детінізації економіки за умови зменшення загального рівня податкового навантаження;
- розроблення плану заходів з підвищення рівня капіталізації українських банків;
- посилення відповідальності (в т.ч. шляхом встановлення кримінальної відповідальності) керівників банків, власників істотних часток у їх капіталі та пов'язаних з ними осіб за діяльність, що призводить до неплатоспроможності банків;
- скорочення паперового документообігу та обсягів неавтоматизованої праці при обробці інформації та одночасне збільшення загального обсягу оброблюваної інформації, її повноти та достовірності всіма службами та органами державної влади.

Реалізація зазначених та інших заходів щодо підвищення ефективності діяльності фінансових інститутів-регуляторів значною мірою сприятиме зміцненню конкурентоспроможності національної економіки України та забезпеченню економічної безпеки держави.

Література

1. *Варналій З.С.* Конкуренція і підприємництво : монографія / З.С. Варналій. — К.: Знання України, 2015. — 463 с.
2. *Варналій З.С.* Фінансові інститути підтримки конкурентоспроможності економіки України / З.С. Варналій // Національна безпека і оборона. — 2016. — № 1-2. — С. 40–49.
3. Офіційний сайт НБУ. Реорганізація та ліквідація, <http://www.bank.gov.ua>.
4. Положення «Про державну фіскальну службу України» від 21 травня 2014 р. № 236 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України.

— Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>. — Ст. 2.

5. Положення «Про Міністерство фінансів України» від 20 серпня 2014 р. № 375 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF>. — Ст. 1.

6. Про національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/679-14>. — Ст. 6, 7.

УДК 330.34; 338.24

Андрій ГРИЦЕНКО*

УПРАВЛІННЯ РЕКОНСТРУКТИВНИМ РОЗВИТКОМ

Анотація. Показано необхідність для України переходу до реконструктивного типу економічного розвитку, зміст якого полягає у корінній перебудові структури економіки на основі відновлення власної ідентичності та суб'єктності України, та розкрито особливості управління цим процесом.

Вихід із кризи і подальший розвиток України не може відбуватися на тій економічній основі, що склалася. Тому зараз потрібна не модернізація, а реконструкція економіки, зміна її несучих конструкцій у відповідності до її нової архітектури у європейському і світовому просторі. Реконструкція — це не тільки корінна перебудова, а й відновлення власної ідентичності України, її суб'єктності.

Реконструкція — багатозначне поняття, яке широко застосовується в науці та практиці. Воно трактується як «корінна перебудова чого-небудь, організація за абсолютно новими принципами», як «відтворення процесів, що відбувалися в минулому», «відновлення первісного вигляду чогось» [3; 4] і т. ін. У даному дослідницькому контексті поняття реконструкції буде трактуватися у поєднанні двох своїх значень: 1) докорінної перебудови і 2) відновлення власної ідентичності, самості та суб'єктності. Інакше кажучи, в даному контексті реконструкція економіки України означає не просто її корінну перебудову у відповідності

* **ГРИЦЕНКО Андрій Андрійович** — д.е.н., професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ, Україна, agrytsenko@ief.org.ua